

TALLENES TALE

**forsvar
offentlig
pensjon**

**Om utfallet av
offentlig sektors
pensjonsforhandlinger
ved tariffoppgjøret 2009**

PUBLISERT 27. OKTOBER 2009

Tallenes tale

Om utfallet av offentlig sektors pensjonsforhandlinger ved tariffoppgjøret 2009

Utgitt av aksjonen Forsvar offentlig pensjon, oktober 2009.

Utarbeidet med verdifull hjelp fra De Facto kunnskapssenter for fagorganiserte og Manifest senter for samfunnsanalyse.

Takk til alle som har bidratt i arbeidet med denne rapporten.

www.forsvarpensjon.no

SAMMENDRAG

- Denne rapporten sammenfatter utfallet av tariffoppgjøret 2009 for offentlige tjenestepensjoner og AFP i offentlig sektor.
- Etter langvarig mekling ble AFP videreført i tråd med fagbevegelsens krav, noe ansattes organisasjoner anser som en viktig seier. Også tjenestepensjonsordningen blir videreført, men pensjonsnivåene der vil svekkes av levealdersjusteringen, som kommer gradvis etter at pensjonsreformen trer i kraft i 2011.
- Rapporten sammenlikner den vedtatte løsningen med alternativet som ble lagt fram av regjeringen under mekling («Kombinasjonsalternativet»).

HOVEDPUNKTER

- Et meget stort flertall av offentlig ansatte ville tapt betydelige pensjonsbeløp ved innføring av regjeringens alternativ i stedet for vedtatt modell.
- En god del lavlønte, ikke minst deltidsansatte, ville med regjeringens alternativ *mistet adgangen* til å gå av med tidligpensjon ved fylte 62, på grunn av for lav opptjening.

- Et mindretall ansatte med *lang opptjening* og *svak lønnsutvikling* (lite stigning mot slutten av yrkeskarrieren) ville kommet *like bra eller bedre* ut med regjeringens alternativ, særlig fra fylte 67.

UTSLAG FOR ULIKE YRKER

De følgende beregningene viser hva ulike grupper ville tape eller vinne i pensjon på å innføre regjeringens alternativ i stedet for vedtatt løsning. Beregningene vises mer utfyllende i rapportens del 3.

Utregningene er gjort for 1986-kullet. Dette for å vise *selve modellen* regjeringen foreslo, uten overgangsordninger (det ble gitt tilbud om lange overgangsordninger knyttet til denne modellen).

«LEKTOREN» 469.000 KR
I SLUTTLØNN

Ville fått store tap med regjeringens alternativ.

Som AFP-er ved 62 år:

Ville tapt ca 55.000 kr i året på regjeringens alternativ.

Når pensjonisten fyller 67 år:

Avgang ved 62: Ville tapt ca 70.000 kr i året på regjeringens alternativ.

Avgang ved 65: Ville tapt ca 45.000 kr i året på regjeringens alternativ.

Avgang ved 67: Ville tapt ca 10.000 kr i året på regjeringens alternativ.

«VERKSTEDARBEIDEREN»
350.000 KR I SLUTTLØNN

Ville fått betydelige tap med regjeringens alternativ, bortsett fra de få som jobber helt til 67.

Som AFP-er ved 62 år:

Ville tapt ca 30.000 kr i året på regjeringens alternativ.

Når pensjonisten fyller 67 år:

Avgang ved 62: Ville tapt ca 25.000 kr i året på regjeringens alternativ.

Avgang ved 65: Ville tapt ca 15.000 kr i året på regjeringens alternativ.

Avgang ved 67: Ville vunnet rundt 10.000 kr i året på regjeringens alternativ.

UFAGLÆRT 300.000 KR I SLUTTLØNN

Ville fått tap med regjeringens alternativ, bortsett fra de som jobber helt til 67, som ville kommet bedre ut.

Som AFP-er ved 62 år:

Ville tapt ca 20.000 kr i året på regjeringens alternativ.

Når pensjonisten fyller 67 år:

Avgang ved 62: Ville tapt ca 7000 kr i året på regjeringens alternativ.

Avgang ved 65: Ville kommet omtrent likt ut med regjeringens alternativ.

Avgang ved 67: Ville tjent ca 20.000 kr i året på regjeringens alternativ.

«OMSORGSARBEIDEREN» I 50 % STILLING, 158.250 KR I SLUTTLØNN

(tilsvarende sluttlønn 316.500 i full stilling)

Som AFP-er ved 62 år:

Nektes å gå av som 62-åring i regjeringens alternativ på grunn av minstekravet til opptjening. Får med vedtatt løsning 70 prosent av sluttlønn i AFP.

Når pensjonisten fyller 67 år:

Avgang ved 62: Ikke anledning til avgang i regjeringens alternativ, pensjonsnivå kan dermed ikke sammenlignes.

Avgang ved 65: Ville vunnet ca 15.000 kr i året på regjeringens alternativ.

Avgang ved 67: Ville vunnet ca 30.000 kr i året på regjeringens alternativ.

DEBATTEN OM «SLITERNE»

Enkelte hevder regjeringens alternativ ville vært til fordel for «sliterne» innen offentlig sektor. Dette kan være tilfelle der hvor lavlønte i tunge yrker med lite lønnsstigning mot slutten av karrieren har lang opptjening, som de vil få uttelling for i regjeringens alternativ. Men realiteten er at de aller fleste blant «sliterne» ikke har lang opptjening. Regnestykker vedrørende «sliterne» som forutsetter over 40 års opptjening kan derfor være villedende. Som nevnt i rapportens del 4, er det anslagsvis 1 av 10 kvinner som jobber fulltid ved fylte 67 år og 2 av 10 menn. Ved verftet Aker Verdal står omlag 3 prosent av verkstedarbeiderne i jobb til de er 67 år. 30 prosent går av med AFP (62 til 66 år), mens 67 prosent går ut med uføretrygd (før 62).¹

Den viktigste endringen for mange «slitere» ved innføring av regjeringens alternativ, ville være at de fratras retten til å gå av med AFP som 62-åring. Minstekravet for avgang som 62-åring vil i 2011 ligge på et nivå tilsvarende 40 års opptjening på ca 272.000 kroner (kravet reduseres i tiårene framover på grunn av de nye modellenes virkemåte). I kommunesektoren ville mange ansatte med regjeringens alternativ mistet retten til å gå av ved fylte 62.

Blant ansatte over 50 år har 42 prosent en årsinntekt under 280.000 kroner. 27 prosent tjener under 210.000 kroner i året.² Med den vedtatte (videreførte) løsningen fra tariffoppgjøret 2009, beholder disse og alle andre ansatte i offentlig sektor AFP-ordningen slik som den er i dag.

Vi ser av regnestykkene ovenfor at omsorgsarbeideren i 50 prosent stilling som står i jobb til fylte 67 vil gå rundt 30.000 kroner i pluss med regjeringens alternativ. Men hun er en fantasifigur – nesten ingen jobber som omsorgsarbeider til fylte 67. Derimot er omsorgsarbeideren i 50 prosent stilling som trenger AFP ved fylte 62 en mer realistisk figur. Og hun ville med regjeringens alternativ nektes avgang ved 62.

MULIGE FORBEDRINGER

Aksjonen Forsvar offentlig pensjon oppfatter den vedtatte løsningen for tjenestepensjon og ikke minst AFP som en betydelig seier. Denne må fagbevegelsen slå ring om. Samtidig bør det i årene framover kreves enkelte forbedringer innenfor vedtatte modell (se rapportens del 4 og 5).

¹ Undersøkelse gjengitt i De Factos rapport AFP eller Alt for lite pensjon (2007).

² Data fra Kommunenes Sentralforbunds PAI-register, gjengitt i Mye å miste (Forlaget Manifest, 2009), s. 72.

1. FAGBEVEGELSENS PENSJONSKRAV VED OPPGJØRET I 2009

Ved tariffoppgjøret innen offentlig sektor våren 2009 stilte de ansattes organisasjoner samlet krav om videreføring av «bruttomodellen» for tjenestepensjon, som skal sikre minst to tredeler av sluttlønn når den ansatte har minst 30 års opptjening innen offentlig sektor.

Kravene var i tråd med «bruttogarantien» avgitt i Stortingets pensjonsforlik fra 2005: «Tjenestepensjon tilsvarende to tredeler av sluttlønn i offentlig sektor (bruttoordninger) videreføres».

De ansattes organisasjoner aksepterte imidlertid pensjonsreformens to viktigste innstramminger, i form av *levealdersjustering* (pensjonsnivået går ned når gjennomsnittlig levealder går opp) og *underregulering* av løpende pensjon (etter avgang reguleres ikke pensjonistens pensjon i tråd med generell lønnsvekst i samfunnet, som i dagens ordning, men noe mindre enn dette).

Resultatet av meklingen ble i all hovedsak fullt gjennomslag for fagbevegelsens krav. Det var en viktig seier for de ansattes organisasjoner å ivareta «bruttoprinsippet» om to tredeler av sluttlønn i pensjon (ved 30 års opptjening på fulltid), selv om denne garantien gradvis svekkes når levealdersjusteringen gjøres gjeldende etter innføring av pensjonsreformen fra 2011.

Slik lød kravene fra LO Kommune, YS Kommune, Akademikerne og Unio, avgitt 15.4.09:

---

1. Tilpasning av tjenestepensjonsordningen m.v.

Det kreves en fleksibel, brutto tjenestepensjonsordning.

Fleksibiliteten gjennomføres slik at ny folketrygd sammen med tjenestepensjon gir incentiver til å stå lenger i arbeid og at arbeidsinntekt og pensjon kan kombineres uten avkorting i pensjonen.

Tjenestepensjonsordningen gjøres gjeldende for alle med 20 % stilling eller mer.

Det kreves at ytelsen ved 62 år i tidligpensjonsordningene er minst like god som i dagens AFP-ordning.

Det må ikke bli vanskeligere å kvalifisere til hel tidligpensjon ved 62 år enn til dagens AFP.

Fra 65 år garanteres alderspensjon på minst 66 % av sluttlønn opp til 12 G ved 30 års opptjening.

2. Særaldersgrenser.

Særaldersgrensene sikres og videreføres med dagens ytelsesnivå.

3. Uføre-, etterlatte- og barnepensjon.

Nåværende ordninger videreføres. Ved eventuelle framtidige endringer i folketrygden skal det føres tilpasningsforhandlinger tidligst ved tariffoppgjøret pr 1. mai 2010.

4. Økonomi.

Verdien av samordningsfordelene videreføres og tilpasningen må ivareta de spesielle yrkesmønstrene i offentlig sektor.

5. Innfasing og overgangsordninger.

Innfasing av tilpasset tjenestepensjon og eventuelle nødvendige overgangsordninger må gjennomføres slik at grunnlovsvernet blir ivaretatt, jf. Grl §§ 97 og 105.

6. Evaluering.

Det vises til meklingsmannens møtebok for 2008 hvor det framgår at senest i 2017 skal det foretas en evaluering.

7. Nærmere konkretiseringer, nye og endrede krav.

Det tas forbehold om nærmere konkretiseringer, nye og endrede krav i løpet av forhandlingene.»

2. TO MOTSTRIDENDE MODELLER

Under forhandling og mekling fremmet regjeringens representanter forslag som ble oppfattet som uforenelige med den samlede fagbevegelsens krav. Regjeringens alternative modell ble kalt «Kombinasjonsalternativet» (og er beskrevet i Riksmeklingsmannens Møtebok, vedlegg 2).

Forskjellen mellom den vedtatte (videreførte) løsningen og regjeringens alternativ kan skisseres som følger.

a) Vedtatt løsning: Videreføring av bruttoprinsippet

Pensjonsnivå:

- Garantien for minst to tredeler av sluttlønn står fast.
- Det garanterte nivået sikres ved at offentlig sektors pensjonskasser «fyller opp» med tjenstepensjon på toppen av det pensjonisten får fra Folketrygden.
- Imidlertid utsettes også offentlig ansatte for levealderjustering og underregulering når pensjonsreformen begynner å virke etter 1. januar 2011. Det betyr at *det virkelige* nivået etter hvert blir langt lavere enn to tredeler av sluttlønn. (Pensjonisten må enten jobbe lenger for å hindre innstramningen eller spare privat for å sikre pensjonsnivået. De som verken kan jobbe lenger eller spare opp privat må godta lavere pensjon.)

Opptjening:

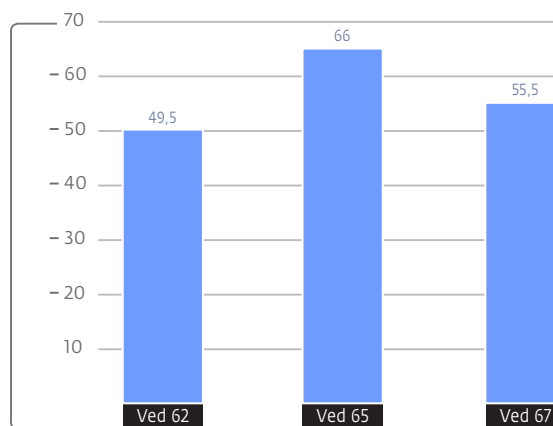
- Kravet for å utløse garantert pensjonsnivå er 30 års opptjening i offentlig sektor.
- Garantien skal gi minst to tredeler av faktisk sluttlønn, og det gjelder også på lavere stillingsbrøker.
- Stillingsbrøker på under 1/3 stilling gir ikke medlemskap i offentlig tjenstepensjonsordning.
- Hvis man har mer enn 30 år, bidrar ikke de ekstra årene til noen økning av pensjonsnivået.
- Øvre grense for pensjonsgivende inntekt i tjenstepensjonsordningen er 12 ganger Grunnbeløpet i Folketrygden (tilsvarer i dag årslønn på 875.000 kr).

Tidligpensjonering

- Retten til å gå av med AFP ved fylte 62 beholdes. AFP skal da beregnes i forhold til opptjent Folketrygd (med beregnet opptjening også i AFP-perioden, til fylte 67 år) og inneholde et AFP-tillegg rundt 20.000 kr i året. Dette er videreføring av dagens gjeldende system.
- Retten til å tjene opp folketrygd under AFP-perioden (som om man stod i arbeid) beholdes.
- Offentlig sektors særskilte AFP-rettighet ved fylte 65 år beholdes: Da løftes pensjonisten til to tredeler av sluttlønn.

De følgende søylene illustrerer hvordan dette systemet kan virke for en offentlig ansatt med 30 års opptjening i sektoren, 37 års opptjening totalt, lektorlønn og avgang ved 62 år. Den ansatte i dette eksemplet pensjoneres i 2048 (født 1986), så levealdersjusteringen får tydelig virkning på tjenstepensjonen fra fylte 67.

VEDTATT LØSNING,
EKSEMPEL PÅ AVGANG VED 62 ÅR

- Ved 62 år beregnes AFP med utgangspunkt i opptjent folketrygd (opptjening videreført til 67 år) og inkluderer et AFP-tillegg.
- Ved fylte 65 løftes AFP til to tredeler av sluttlønn (66 prosent). AFP skal ikke levealdersjusteres.
- Ved fylte 67 utløses retten til tjenestepensjon, som i dag ville gitt rundt 70 prosent av sluttlønn. Når beregningen her viser 55,5 prosent for den som går av i 2048, er det fordi pensjonsreformens levealdersjustering har ført til en betydelig innstramning.

b) Forkastet forslag: Regjeringens alternativ

Pensjonsnivå:

- Garantien for to tredeler av sluttlønn avskaffes.
- Sluttlønnsprinsippet avskaffes: Pensjonen baseres på gjennomsnittslønn i yrkeslivet, ikke sluttlønn.
- I stedet for å sikre et garantert nivå, skal offentlig sektors tjenestepensjon være *et individuelt påslag* oppå Folketrygden, slik også AFP i regjeringens modell er et individuelt påslag (som varer livet ut).
- Disse påslagene utsettes i likhet med Folketrygdens alderspensjon for levealdersjustering, slik at de mister verdi etter hvert som generell levealder øker.

Opptjening:

- Både AFP og tjenestepensjon tjenes opp etter samme prinsipp: Jo høyere lønn og jo lengre opptjening, jo større påslag (oppå Folketrygdens alderspensjon).
- Dermed finnes ingen regel om «full opptjening» etter 30 år, eller liknende.
- Øvre grense for pensjonsgivende inntekt settes til lønnsnivå tilsvarende 12 ganger Grunnbeløpet i Folketrygden (tilsvarer i dag årslønn på 875.000 kr). Inntekt over denne grensen gir ikke opptjening av pensjon.

Tidligpensjonering:

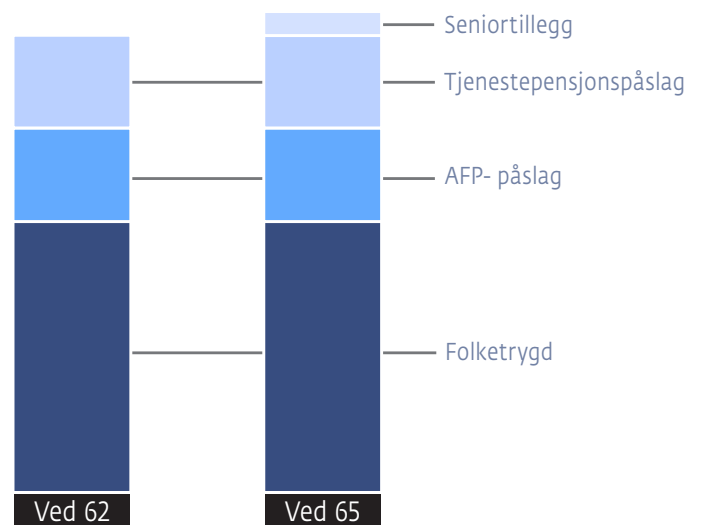
- Mange med lav lønn/deltid vil miste retten til å gå av med AFP ved fylte 62 år: Minstekravet for å få gå av vil i 2011 være inntekt tilsvarende omtrent 272.000 kroner med 40 års opptjening. Kravet synker gradvis (på grunn de nye modellenes virkemåte) til rundt 184.000 kroner i 40 år for ansatte født i 1963 og 160.000 i 40 år for 1986-kullet. Lavlønte/deltidsansatte som ikke kommer over kravet, vil måtte jobbe til høyere alder før de får mulighet til å ta ut tidligpensjon.
- Jo tidligere avgang, jo lavere pensjonsnivå. Både folketrygd, AFP-påslag og tjenestepensjonens påslag hentes fra ansattes individuelt opptjente «beholdning», og jo tidligere avgang, jo flere år skal denne beholdningen deles på.³
- Den som tar ut tidligpensjon mister den opptjening av folketrygd fram til fylte 67 som skjer i dagens system (og i vedtatt løsning).
- For pensjonister med avgang ved 62 år, gis et årlig senior-tillegg fra fylte 65 år tilsvarende 0,25 ganger Grunnbeløpet i Folketrygden (tillegget tilsvarende i dag ca 18.200 kr).

³Når det i dette systemet gis anledning til å jobbe og tjene så mye man vil ved siden av tidligpensjon, er det nettopp fordi pensjonisten finansierer sin tidligpensjonering med sine egne pensjonspengene. Ved tidlig avgang får du ikke noe mer pensjonsbeholdning, men begynner å «spise» av det du har opptjent. Hvert år med tidligpensjon du tar ut betales ved at ditt årlige pensjonsnivå reduseres motsvarende (beholdningen deles ut over flere år). Spørsmålet blir hvilken glede du har av å ta ut pensjon tidlig på toppen av lønn, noe som fører til at årlig pensjonsnivå blir mye lavere livet ut, hvis du uansett er i stand til å jobbe og heller kan vente med uttaket. Faren er at et veldig solid inntektsnivå gjennom noen år med lønn og pensjon samtidig etterfølges av en periode med kun en mager pensjon, en periode som varer livet ut. Hadde du ventet med uttaket, ville den årlige pensjonen vært markant høyere.)

Følgende søyler illustrerer denne påslagsmodellens ulike elementer.

PÅSLAGSELEMENTENE I REGJERINGENS ALTERNATIV

- Når pensjonisten går av ved 62 (kun mulig med livsinntekt over minstekravet), utgjøres pensjonen av Folketrygdens alderspensjon + AFP-påslag + påslag fra tjenstepensjonskassen.
- Alle elementene tjenes opp individuelt og blir større jo høyere inntekt og jo lengre opptjeningstid.
- Ved fylte 65 kommer et seniortillegg på ca 18.200 kroner i tillegg (for pensjonister med avgang ved 62 år).
- Disse elementene utgjør pensjonen livet ut – AFP er her et varig påslag, ikke lenger en tidligpensjonsordning mellom fylte 62 og 67.

VIKTIGE FORSKJELLER MELLOM MODELLENE:

VEDTATT LØSNING

- Garantinivå: 2/3 av sluttlønn
- 30 år er full opptjening
- Rett til AFP fra fylte 62
- AFP gjelder kun fram til 67
- Fortsatt folkestrygdopptjening i AFP-perioden
- Kan få solid pensjonsnivå ved avgang 62 år

REGJERINGENS ALTERNATIV

- Ingen garanti
- Alle år regnes med
- Må fylle inntektskravet før en får gå av
- AFP som påslag for alle, livet ut
- Null opptjening etter tidligpensjonering
- Tidligavgang straffes med lavere pensjonsnivå

3. UTSLAG AV DE TO MODELLENE

Mange innen fagbevegelsen har etterlyst beregninger som viser hva som er den reelle forskjellen mellom vedtatt løsning og regjeringens forkastede alternativ. Her skal vi se beregninger av hvordan den vedtatte løsningen slår ut for offentlig ansatte på ulike lønnsnivå og med ulik avgangsalder.

Vedtatt løsning sammenlignes med *dagens system* og med *regjeringens alternativ* under meklingen i 2009 («Kombinasjonsalternativet»).

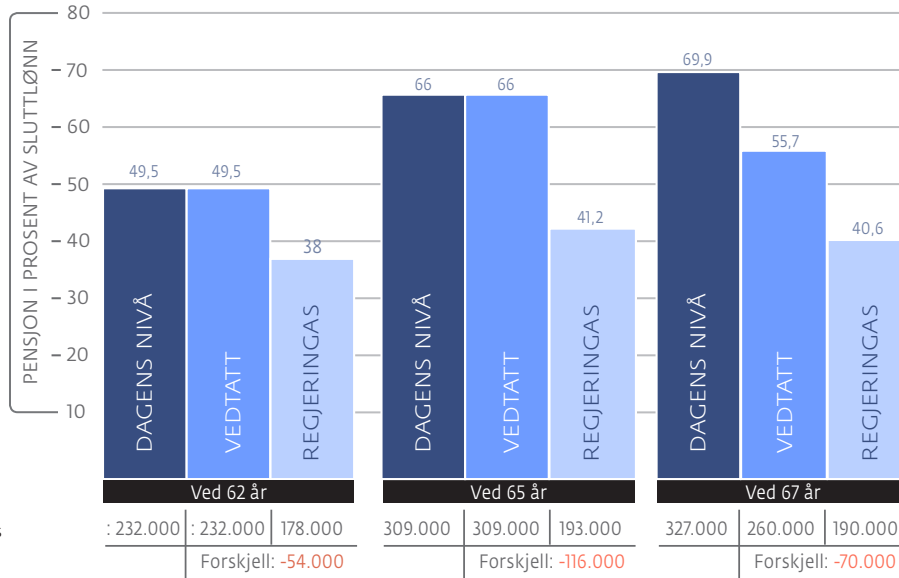
De følgende diagrammene viser beregninger av de ulike modellenes utslag.⁴ Deretter redegjøres kort for årsaken til forskjellene mellom dem.

4. For alle beregningene er det valgt en ansatt med fødselsår 1986. For dette årskullet gjelder ingen av overgangsordningene som ble knyttet til regjeringens alternativ, slik at dette årskullet viser hvordan modellen faktisk blir. Tallene vises med levealdersjustering av Folketrygdens alderspensjon og av tjenstepensjon (i vedtatt løsning blir AFP ikke levealdersjustert). Eksemplene er basert på minstelønnsattsene i KS-tariffen (unntatt «Verktedarbeideren», som er satt til 350.000 kroner flatt). De aller fleste vil ha en sterkere lønnsutvikling enn dette. Det betyr at vedtatt løsning i virkeligheten kommer bedre ut for de aller fleste enn hva figurene viser, siden sluttlønn vil være høyere enn minstesattsene tilsier. Derfor vil også standen mellom vedtatt løsning og regjeringens alternativ i de fleste tilfeller i virkeligheten være større i vedtatt løsnings favor enn figurene viser.

«LEKTOREN» – 469.000 kr i sluttlønn

AVGANG VED 62 ÅR

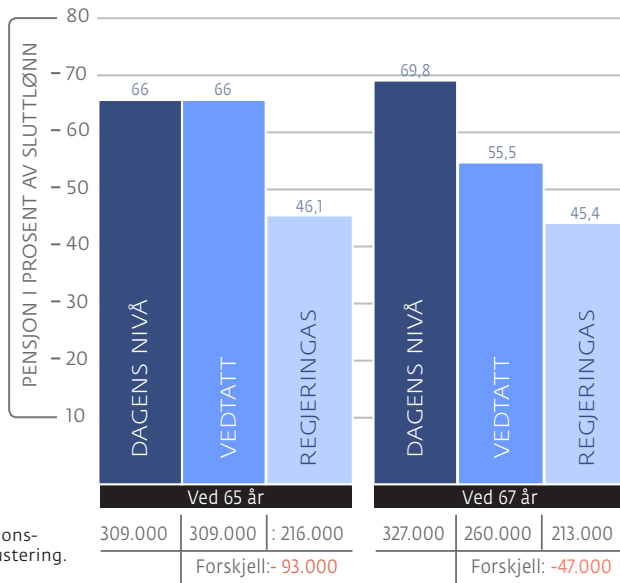
SLUTTLØNN:
469.000 kr
Snittlønn i off. sektor:
439.000 kr
OPPTJENING:
37 år totalt
30 år i offentlig sektor
7 år i privat sektor med
inntekt på 2G.
FØDSELSÅR: 1986

Tallene vises med pensjonsreformens levealdersjustering.

AVGANG VED 65 ÅR

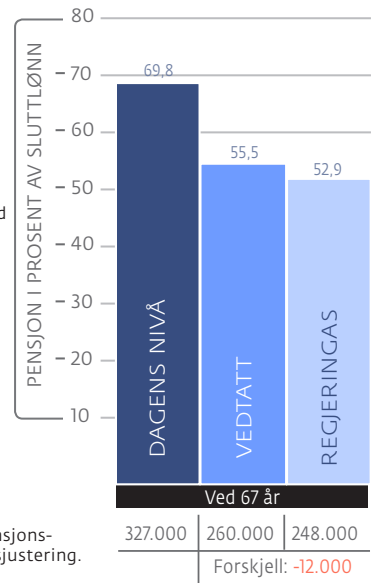
SLUTTLØNN:
469.000 kr
Snittlønn i off. sektor:
442.000 kr
OPPTJENING:
40 år totalt
33 år i offentlig sektor
7 år i privat sektor med
inntekt på 2G.
FØDSELSÅR: 1986

Tallene vises med pensjonsreformens levealdersjustering.

AVGANG VED 67 ÅR

SLUTTLØNN:
469.000 kr
Snittlønn i off. sektor:
443.000 kr
OPPTJENING:
42 år totalt
35 år i offentlig sektor
7 år i privat sektor med
inntekt på 2G.
FØDSELSÅR: 1986

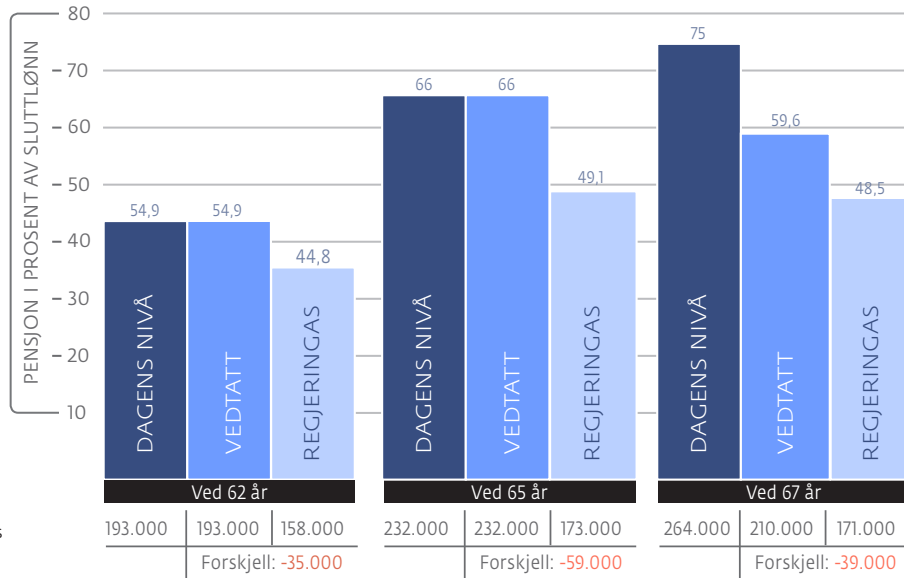
Tallene vises med pensjonsreformens levealdersjustering.

«Lektoren» 75 % stilling – 352.000 kr i sluttlønn

AVGANG VED 62 ÅR

SLUTTØNN:
352.000 kr
Snittlønn i off. sektor:
329.000 kr
OPPTJENING:
37 år totalt
30 år i offentlig sektor
7 år i privat sektor med
inntekt på 2G.

FØDSELSÅR: 1986

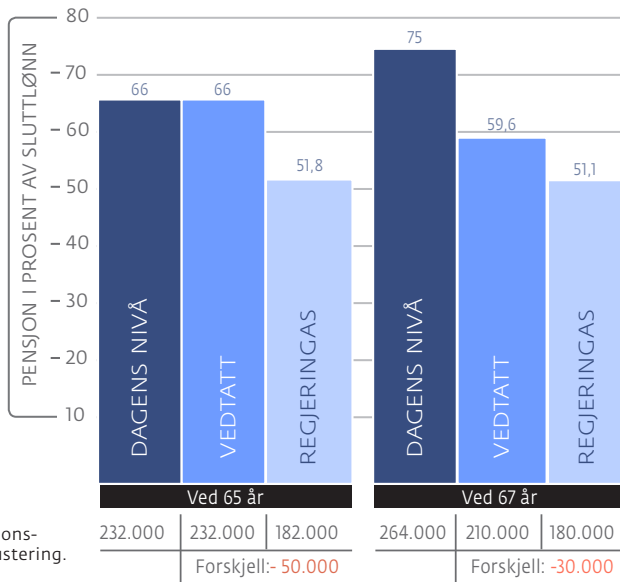

Tallene vises med pensjonsreformens levealdersjustering.

AVGANG VED 65 ÅR

SLUTTØNN:
352.000 kr
Snittlønn i off. sektor:
331.000 kr
OPPTJENING:
40 år totalt
33 år i offentlig sektor
7 år i privat sektor med
inntekt på 2G.

FØDSELSÅR: 1986

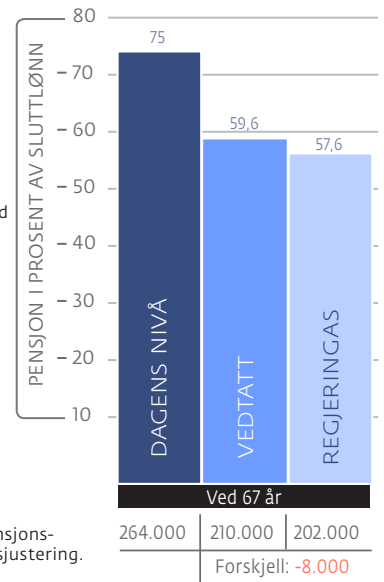

Tallene vises med pensjonsreformens levealdersjustering.

AVGANG VED 67 ÅR

SLUTTØNN:
352.000 kr
Snittlønn i off. sektor:
332.000 kr
OPPTJENING:
42 år totalt
35 år i offentlig sektor
7 år i privat sektor med
inntekt på 2G.

FØDSELSÅR: 1986

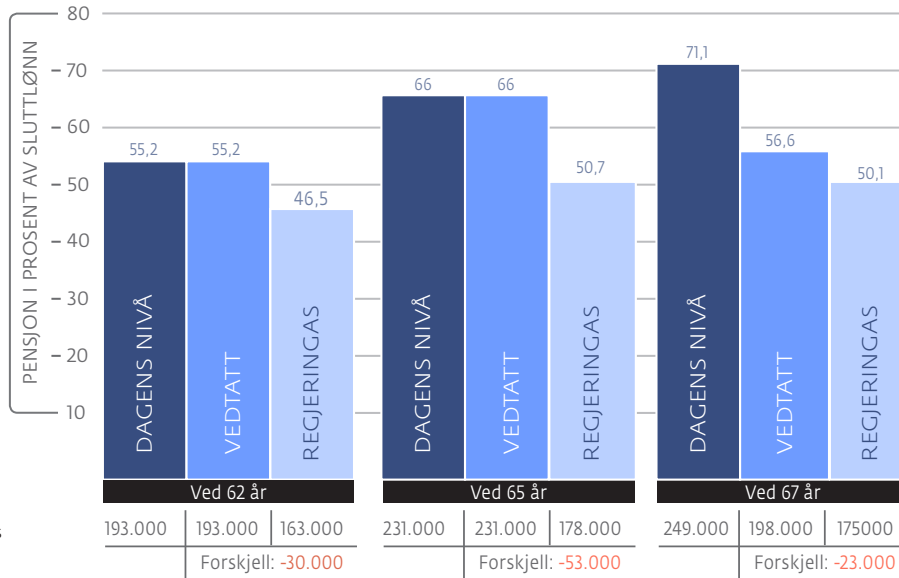
Tallene vises med pensjonsreformens levealdersjustering.

«Verktedarbeideren» – 350.000 kr i sluttlønn

AVGANG VED 62 ÅR

SLUTTØNN:
350.000 kr
Snittlønn i off. sektor:
350.000 kr
OPPTJENING:
37 år totalt
30 år i offentlig sektor
7 år i privat sektor med
inntekt på 2G.

FØDSELSÅR: 1986

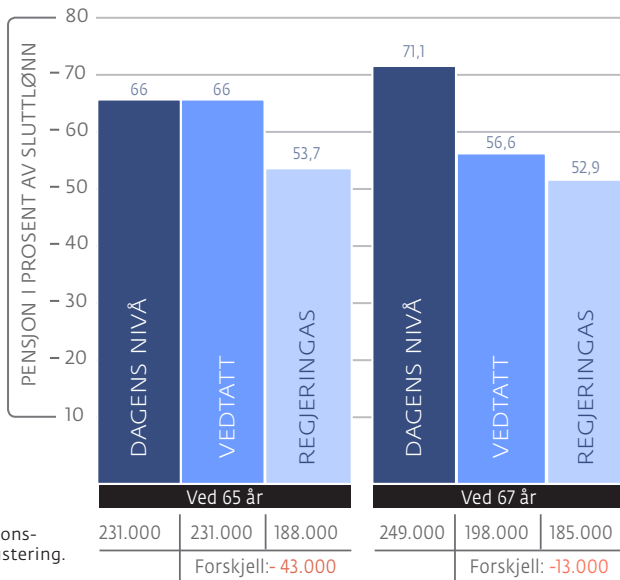

Tallene vises med pensjonsreformens levealdersjustering.

AVGANG VED 65 ÅR

SLUTTØNN:
350.000 kr
Snittlønn i off. sektor:
350.000 kr
OPPTJENING:
40 år totalt
33 år i offentlig sektor
7 år i privat sektor med
inntekt på 2G.

FØDSELSÅR: 1986

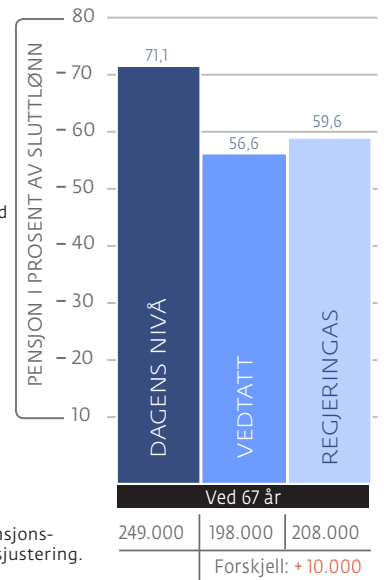

Tallene vises med pensjonsreformens levealdersjustering.

AVGANG VED 67 ÅR

SLUTTØNN:
350.000 kr
Snittlønn i off. sektor:
350.000 kr
OPPTJENING:
42 år totalt
35 år i offentlig sektor
7 år i privat sektor med
inntekt på 2G.

FØDSELSÅR: 1986

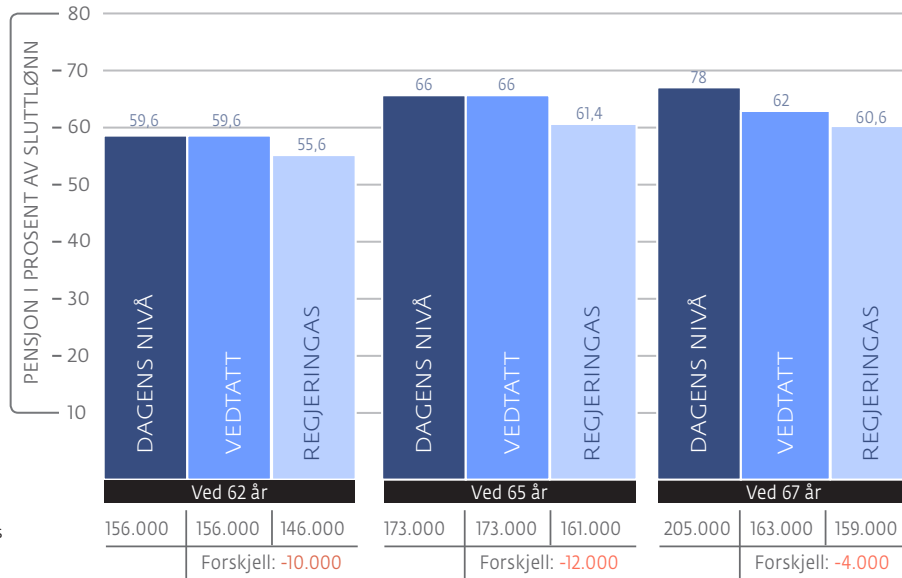
Tallene vises med pensjonsreformens levealdersjustering.

«Verkstedarbeideren» 75 % stilling – 262.500 kr i sluttlønn

AVGANG VED 62 ÅR

SLUTTLØNN:
262.500 kr
Snittlønn i off. sektor:
262.500 kr
OPPTJENING:
37 år totalt
30 år i offentlig sektor
7 år i privat sektor med
inntekt på 2G.

FØDSELSÅR: 1986

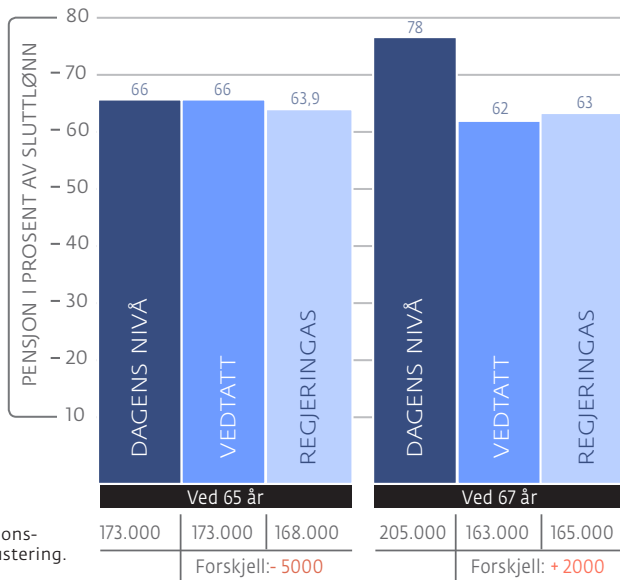

Tallene vises med pensjonsreformens levealdersjustering.

AVGANG VED 65 ÅR

SLUTTLØNN:
262.500 kr
Snittlønn i off. sektor:
262.500 kr
OPPTJENING:
40 år totalt
33 år i offentlig sektor
7 år i privat sektor med
inntekt på 2G.

FØDSELSÅR: 1986

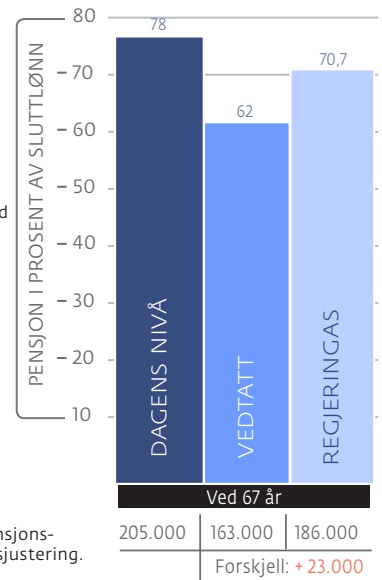

Tallene vises med pensjonsreformens levealdersjustering.

AVGANG VED 67 ÅR

SLUTTLØNN:
262.500 kr
Snittlønn i off. sektor:
262.500 kr
OPPTJENING:
42 år totalt
35 år i offentlig sektor
7 år i privat sektor med
inntekt på 2G.

FØDSELSÅR: 1986

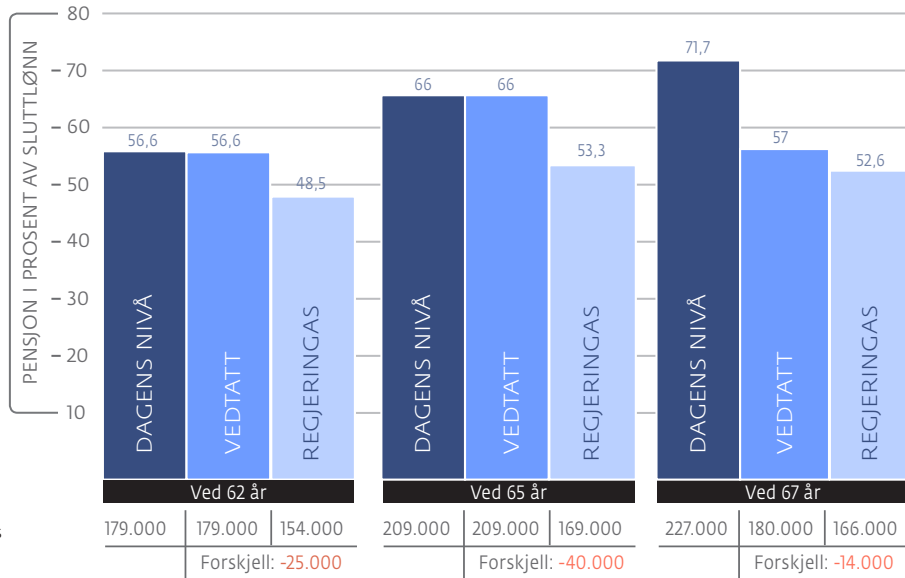
Tallene vises med pensjonsreformens levealdersjustering.

«Omsorgsarbeideren»– 316.500 kr i sluttlønn

AVGANG VED 62 ÅR

SLUTTØNN: 316.500 kr
 Snittlønn i off. sektor: 302.500 kr
 OPPTJENING: 37 år totalt
 30 år i offentlig sektor
 7 år i privat sektor med inntekt på 2G.

FØDSELSÅR: 1986

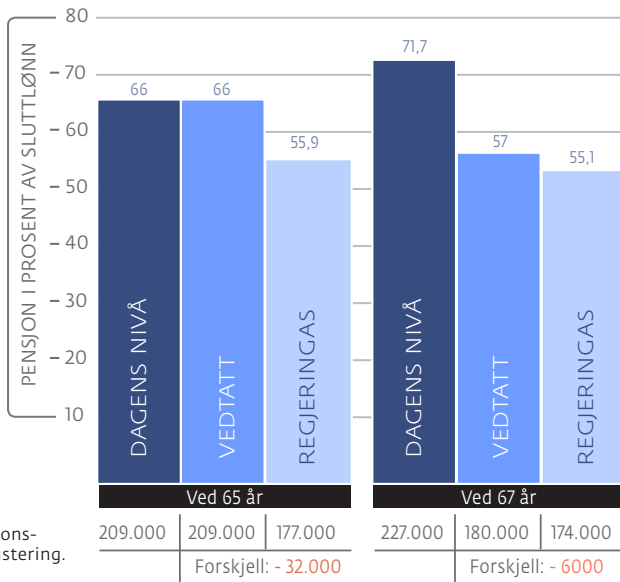

Tallene vises med pensjonsreformens levealdersjustering.

AVGANG VED 65 ÅR

SLUTTØNN: 316.500 kr
 Snittlønn i off. sektor: 304.000 kr
 OPPTJENING: 40 år totalt
 33 år i offentlig sektor
 7 år i privat sektor med inntekt på 2G.

FØDSELSÅR: 1986

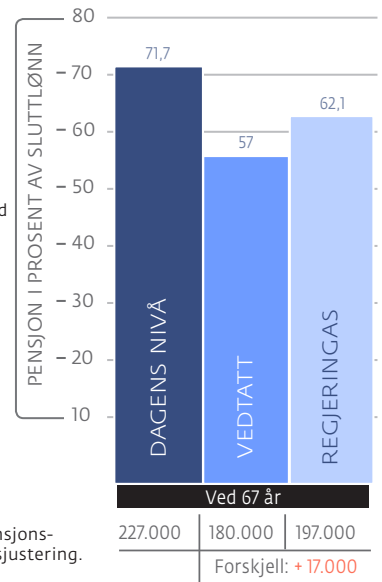

Tallene vises med pensjonsreformens levealdersjustering.

AVGANG VED 67 ÅR

SLUTTØNN: 316.500 kr
 Snittlønn i off. sektor: 304.000 kr
 OPPTJENING: 42 år totalt
 35 år i offentlig sektor
 7 år i privat sektor med inntekt på 2G.

FØDSELSÅR: 1986

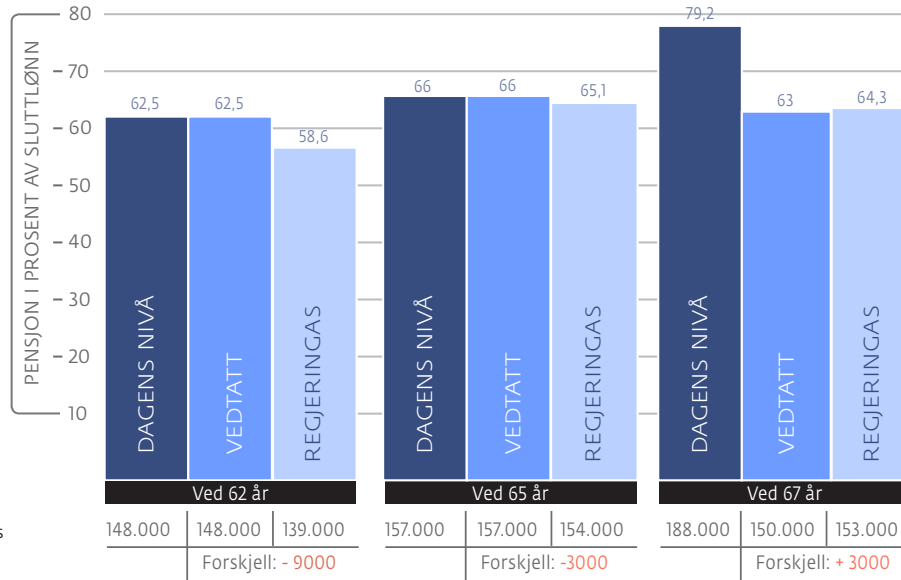
Tallene vises med pensjonsreformens levealdersjustering.

«Omsorgsarbeideren» 75 % stilling – 237.000 kr i sluttlønn

AVGANG VED 62 ÅR

SLUTTLØNN: 237.000 kr
 Snittlønn i off. sektor: 227.000 kr
 OPPTJENING: 37 år totalt
 30 år i offentlig sektor
 7 år i privat sektor med inntekt på 2G.

FØDSELSÅR: 1986

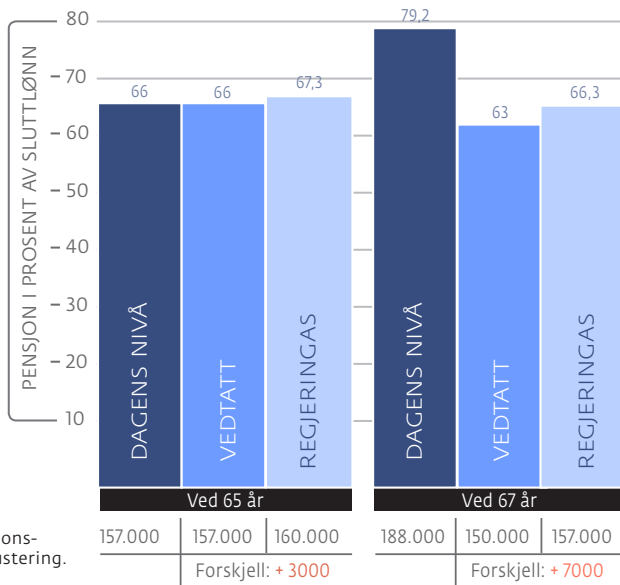

Tallene vises med pensjonsreformens levealdersjustering.

AVGANG VED 65 ÅR

SLUTTLØNN: 237.000 kr
 Snittlønn i off. sektor: 228.000 kr
 OPPTJENING: 40 år totalt
 33 år i offentlig sektor
 7 år i privat sektor med inntekt på 2G.

FØDSELSÅR: 1986

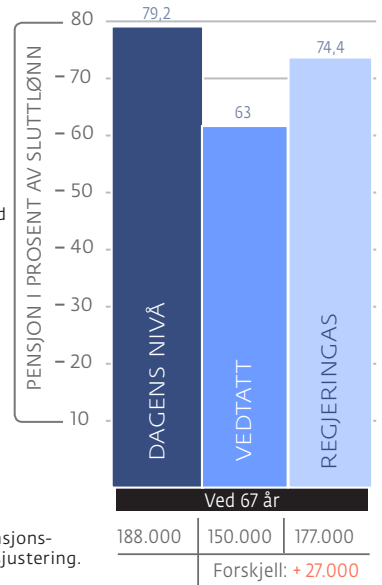

Tallene vises med pensjonsreformens levealdersjustering.

AVGANG VED 67 ÅR

SLUTTLØNN: 237.000 kr
 Snittlønn i off. sektor: 228.000 kr
 OPPTJENING: 42 år totalt
 35 år i offentlig sektor
 7 år i privat sektor med inntekt på 2G.

FØDSELSÅR: 1986

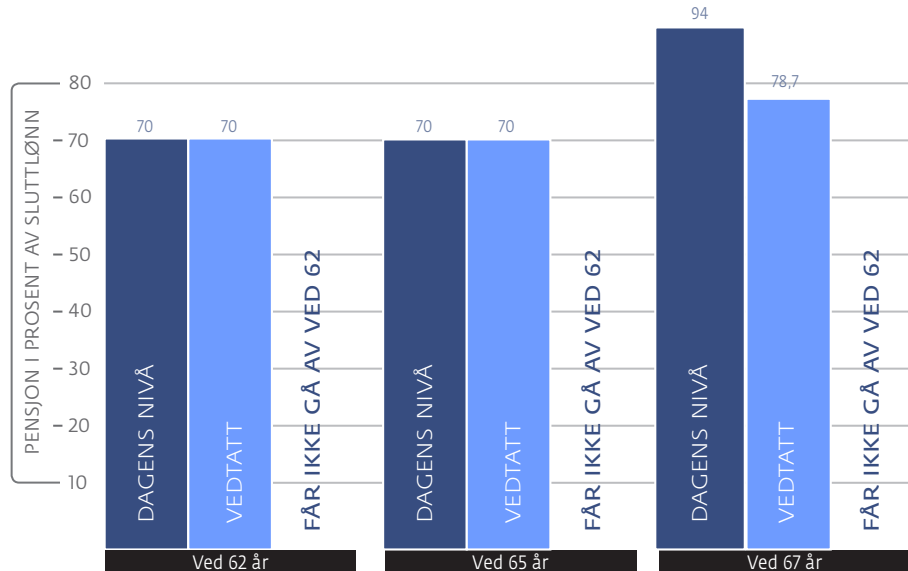
Tallene vises med pensjonsreformens levealdersjustering.

«Omsorgsarbeideren» 50 % stilling – 158.000 kr i sluttlønn

AVGANG VED 62 ÅR

SLUTTLØNN: 158.000 kr
 Snittlønn i off. sektor: 151.000 kr
 OPPTJENING: 37 år totalt
 30 år i offentlig sektor
 7 år i privat sektor med inntekt på 2G.

FØDSELSÅR: 1986

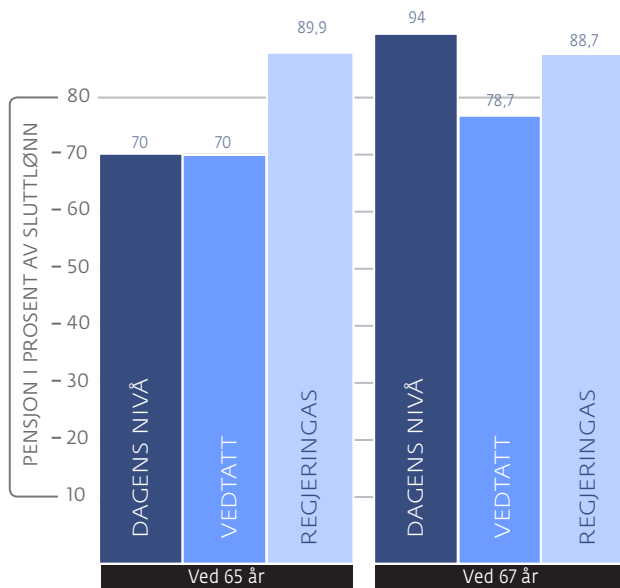
Tallene vises med pensjonsreformens levealdersjustering.

111.000	111.000	Får ikke gå av	111.000	111.000	Får ikke gå av	149.000	124.000	Får ikke gå av
Forskjell: Får ikke gå av			Forskjell: Får ikke gå av			Forskjell: Får ikke gå av		

AVGANG VED 65 ÅR

SLUTTLØNN: 158.000 kr
 Snittlønn i off. sektor: 152.000 kr
 OPPTJENING: 40 år totalt
 33 år i offentlig sektor
 7 år i privat sektor med inntekt på 2G.

FØDSELSÅR: 1986

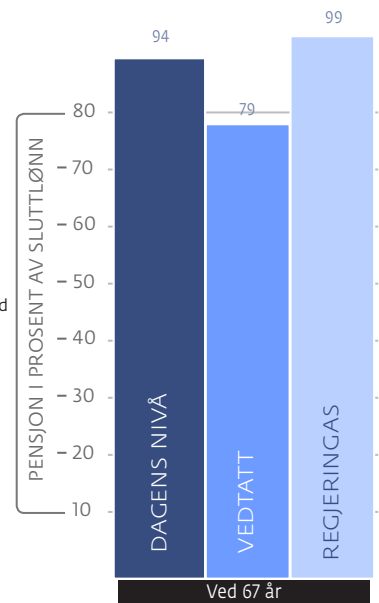
Tallene vises med pensjonsreformens levealdersjustering.

111.000	111.000	142.000	149.000	124.000	140.000
Forskjell: +31.000			Forskjell: +16.000		

AVGANG VED 67 ÅR

SLUTTLØNN: 158.000 kr
 Snittlønn i off. sektor: 152.000 kr
 OPPTJENING: 42 år totalt
 35 år i offentlig sektor
 7 år i privat sektor med inntekt på 2G.

FØDSELSÅR: 1986

Tallene vises med pensjonsreformens levealdersjustering.

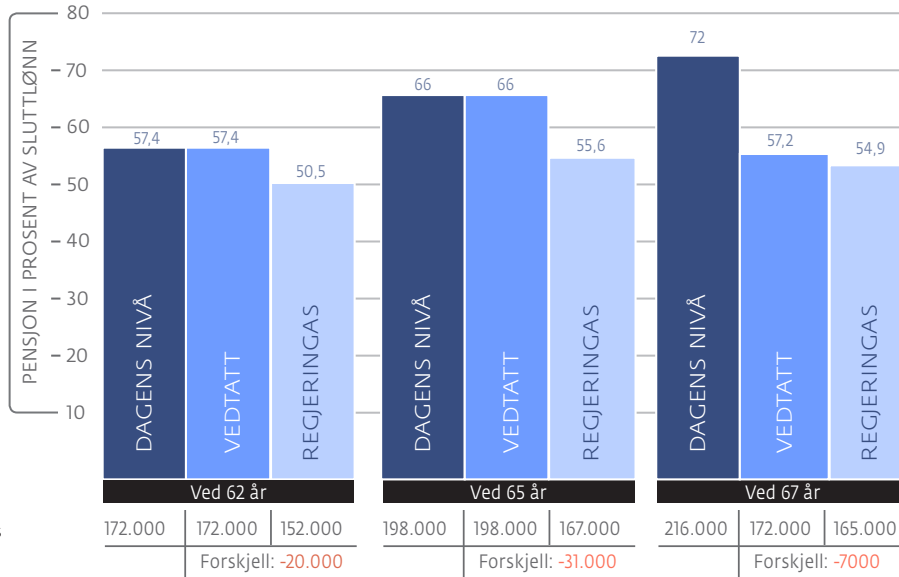
149.000	125.000	157.000
Forskjell: +32.000		

Ufaglært – 300.000 kr i sluttlønn

AVGANG VED 62 ÅR

SLUTTLØNN:
300.000 kr
Snittlønn i off. sektor:
291.000 kr
OPPTJENING:
37 år totalt
30 år i offentlig sektor
7 år i privat sektor med
inntekt på 2G.

FØDSELSÅR: 1986

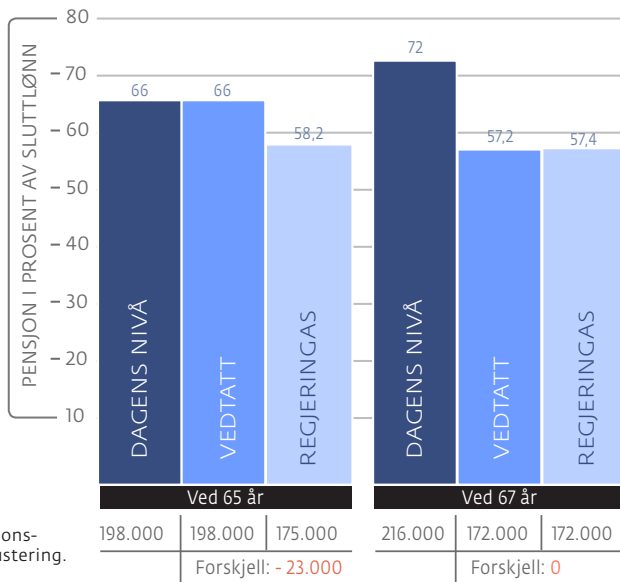

Tallene vises med pensjonsreformens levaldersjustering.

AVGANG VED 65 ÅR

SLUTTLØNN:
300.000 kr
Snittlønn i off. sektor:
291.000 kr
OPPTJENING:
40 år totalt
33 år i offentlig sektor
7 år i privat sektor med
inntekt på 2G.

FØDSELSÅR: 1986

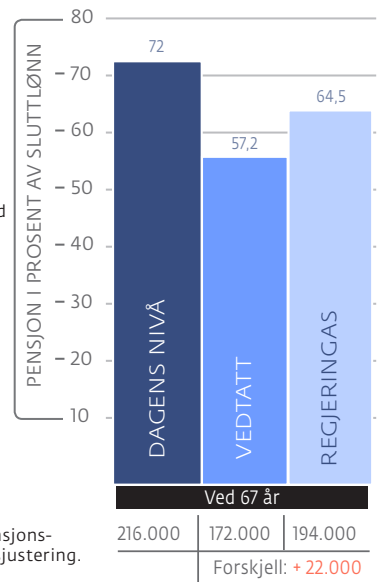

Tallene vises med pensjonsreformens levaldersjustering.

AVGANG VED 67 ÅR

SLUTTLØNN:
300.000 kr
Snittlønn i off. sektor:
292.000 kr
OPPTJENING:
42 år totalt
35 år i offentlig sektor
7 år i privat sektor med
inntekt på 2G.

FØDSELSÅR: 1986

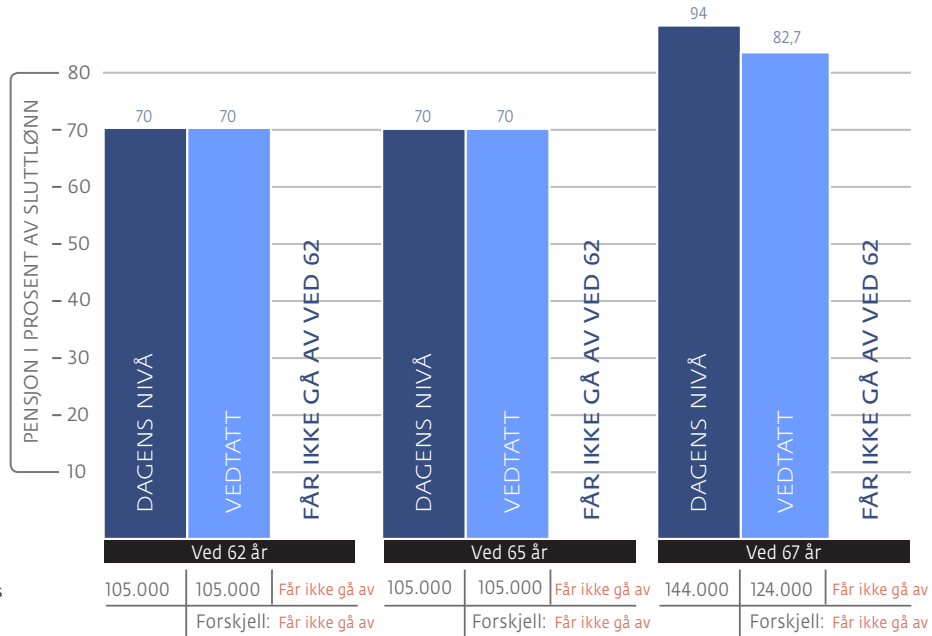
Tallene vises med pensjonsreformens levaldersjustering.

Ufaglært 50 % stilling – 150.000 kr i sluttlønn

AVGANG VED 62 ÅR

SLUTTLØNN:
150.000 kr
Snittlønn i off. sektor:
145.000 kr
OPPTJENING:
37 år totalt
30 år i offentlig sektor
7 år i privat sektor med
inntekt på 2G.

FØDSELSÅR: 1986

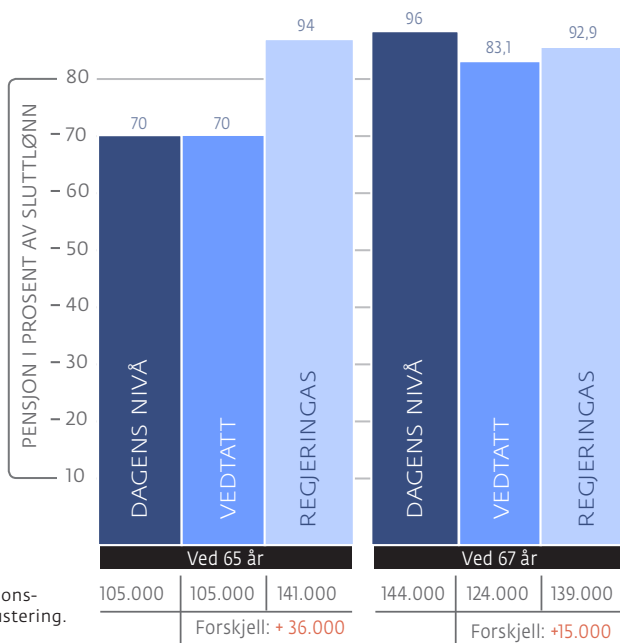

Tallene vises med pensjonsreformens levealdersjustering.

AVGANG VED 65 ÅR

SLUTTLØNN:
150.000 kr
Snittlønn i off. sektor:
146.000 kr
OPPTJENING:
40 år totalt
33 år i offentlig sektor
7 år i privat sektor med
inntekt på 2G.

FØDSELSÅR: 1986

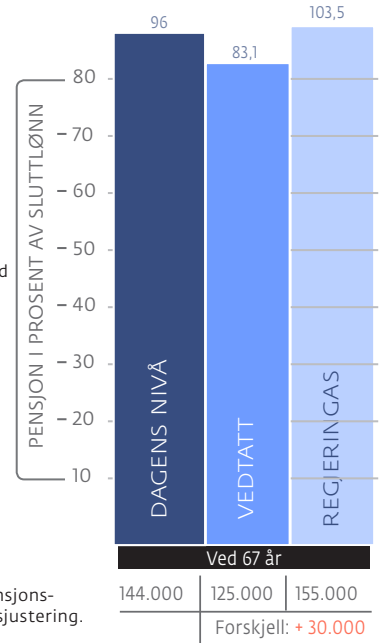

Tallene vises med pensjonsreformens levealdersjustering.

AVGANG VED 67 ÅR

SLUTTLØNN:
150.000 kr
Snittlønn i off. sektor:
146.000 kr
OPPTJENING:
42 år totalt
35 år i offentlig sektor
7 år i privat sektor med
inntekt på 2G.

FØDSELSÅR: 1986

Tallene vises med pensjonsreformens levealdersjustering.

Årsaker til forskjellene mellom de to modellenes utslag:

1. Når vedtatt løsning gir lavere pensjon enn dagens nivå:

Dette skyldes pensjonsreformens innstramming i form av levealderjustering. Prinsippene for tjenstepensjon er de samme i vedtatt løsning og dagens system: Den skal gi minst to tredeler av sluttlønn ved 30 års opptjening. Men levealderjusteringen gjør at nivået blir lavere i framtiden (og her er det regnet på ansatte født i 1986). Dette viser at offentlig ansatte *ikke*, i motsetning til hva enkelte har hevdet, «går fri» fra pensjonsreformens innstramminger. Der hvor vedtatt løsning er like god som dagens system (ofte ved 65 år), er dette fordi AFP *ikke* skal levealderjusteres i vedtatt løsning. Og ved fylte 65 er AFP 66 prosent av sluttlønn, både i dagens system og i det videreførte. Når man fyller 67 er det derimot *tjenstepensjon* som utbetales, og når den blir levealderjustert, kommer pensjonisten dårligere ut i vedtatt løsning enn i dagens system.

2. Når vedtatt løsning gir høyere pensjon enn regjeringens alternativ:

Forskjellene skyldes at de to modellene har helt ulike regler for både opptjening og utbetaling. I regjeringens alternativ fjernes garantien for to tredeler av sluttlønn i pensjon og regelen om at 30 års opptjening gir «full opptjening».

3. Når ansatte ikke får gå av ved fylte 62 i regjeringens alternativ:

Dette skyldes at regjeringens alternativ fjerner garantien for minst to tredeler av sluttlønn og samtidig innfører et *minstekrav til opptjening* før tidligpensjonering. Det kreves opptjening nok til at pensjonisten ved fylte 67 ikke får mindre enn minstepensjonsnivået. Minstekravet blir for 2011 omtrent 272.000 i årsinntekt over 40 år. Dette synker gradvis, etter hvert som den nye modellen fases inn (i regjeringens alternativ) og kravet vil tilsvare rundt 186.000 over 40 år for 1963-kullet og 160.000 kr over 40 år for 1986-kullet.

4. Når vedtatt løsning gir lavere pensjon enn regjeringens alternativ:

Dette gjelder spesielle tilfeller med lav lønn/deltid/ svak lønnsutvikling. Ved AFP-alder 62 år kommer *ingen* av eksemplene bedre ut i regjeringens modell enn i løsningen som er vedtatt. De som kunne kommet bedre ut med regjeringens modell fra fylte 67 år, ville være ansatte med svak lønnsutvikling, lav lønn (og gjerne deltid) og *samtidig relativt høy avgangsalder*. Dette skyldes at garantinivået i vedtatt løsning (minst to tredeler

av sluttlønn) ikke løfter de laveste inntektsgruppene, fordi allerede Folketrygdens bestemmelser gir disse to tredeler av sluttlønn, eller mer (i forhold til en meget lav lønn). I regjeringens alternativ vil denne gruppen dermed ha rundt to tredeler av sitt lave inntektsnivå sikret i Folketrygdens pensjon og i tillegg få et «påslag» fra tjenstepensjonen oppå dette.

Hva er best for «sliterne»?

I noen av beregningene kommer pensjonisten bedre ut med regjeringens påslagsmodell enn den vedtatte løsningen, i alle fall fra fylte 67 år. Dette skyldes som nevnt at bruttogarantien på to tredeler av sluttlønn ikke gir noe løft når Folketrygden allerede har oppfylt to tredeler (eller mer) av en sær lav sluttlønn. Dette er nevnt som argument for at regjeringens alternativ ville vært til fordel for «sliterne» innen offentlig sektor.

Det er flere grunner til at dette argumentet bør møtes med en kritisk holdning:

- De som rammes *hardest* av regjeringens (forkastede) alternativ, er «sliterne» med lav lønn og belastende yrker som trenger å gå av ved 62 år, men ikke ville fått lov i regjeringens modell (på grunn av minstekravet til livsinntekt ved tidligpensjonering).
- I disse regnestykkene har den ansatte som 62-åring totalt 37 år med opptjening og 30 av disse i offentlig sektor. Men dette kan være en urealistisk lang opptjening. Den *virkelige* opptjeningen for kvinnelige AFP-ere innen helse og sosial, som gikk av ved 62 år i 2007, var ikke 37 år totalt, men 31,6 år. De virkelige sliterne har i gjennomsnitt langt lavere opptjening enn det er forutsatt i disse beregningene, og vil derfor komme klart dårligere ut i regjeringens påslagsmodell. I den videreførte bruttomodellen, vil de i alle fall være garantert minst to tredeler av sluttlønn hvis de når 30 års opptjening innen sektoren.
- Ambisjoner om at «sliterne» skal kunne jobbe til de er 67 eller enda mer virker urealistiske. Ifølge pensjonsrådgiver Harald Engelstads anslag basert på inntektsstatistikken, er det omtrent 1 av 10 kvinner som *jobber fulltid ved fylte 67* i Norge. Blant menn er det omtrent 2 av 10.³
- Som beregningene viser, er det nesten aldri ved tidlig pensjonering (62 år) at regjeringens alternativ kan slå best ut for enkelte, men ved senere pensjonering (65 år eller høyere). Dermed er det misvisende å si at regjeringens alternativ vil være til fordel for «sliterne». Det korrekte er at regjeringens alternativ ville vært til fordel for enkelte med lav inntekt, svak lønnsutvikling og *lang opptjening* (mens det ville medført til dels betydelige tap for de fleste andre).

5. *Mye å miste. Offentlig sektors pensjon. Tariffoppgjøret 2009. Forlaget Manifest (2009), s. 34.*

4. AKTUELLE FORBEDRINGER INNENFOR VEDTATT LØSNING

Vedtatt løsning for offentlig sektors tjenestepensjon kan oppfattes som en betydelig seier for de ansattes organisasjoner ved at den bygger på et prinsipp fagbevegelsen lenge har gått i bresjen for: Minst to tredeler av sluttlønn i pensjon.

Samtidig undergraves på sikt dette prinsippet av levealdersjustering, som vil medføre redusert pensjonsnivå hvis ikke den ansatte står lenger i arbeid før avgang. Striden om levealdersjustering var imidlertid ikke tema for tarifforhandlingene i 2009 – denne innstrammingsmekanismen har foreløpig solid flertall i Stortinget.

Under forhandlingene ble det fremmet forslag om forbedringer på flere enkeltpunkter som kan berøre ikke minst lavlønntes pensjonsnivå. Dette gjelder blant annet pensjonsopptjening ved ulønnet omsorgarbeid og videreutdanning og opptjening av tjenestepensjon også for ansatte i små stillingsbrøker.

Regjeringen sa seg under forhandlingene villig til å gjennomføre slike forbedringer, men kun hvis regjeringens forslag til pensjonsmodell ble akseptert. Da dette viste seg uakseptabelt og bruttomodellen ble videreført, valgte regjeringen å trekke tilbake tilbudene om forbedringer på de nevnte punktene.

Det er imidlertid ingenting i veien for å gjennomføre disse forbedringene *innenfor den vedtatte løsningen*. Om regjeringens representanter under forhandlingenes gang valgte å bruke disse punktene som pressmiddel, og av den grunn nektet å stå ved sitt tilbud, er det beklagelig, ikke minst for gruppene som dermed mistet en mulighet til å forbedre sine pensjonsutsikter. Etter oppnådd enighet om videreføring av bruttomodellen og innføring av pensjonsreformens innstramminger, er det også vanskelig å se noen grunn til at en rødgrønn regjering skulle motsette seg forbedringer den allerede har sagt seg villig til å innføre.

Derfor vil aksjonen Forsvar offentlig pensjon i neste del presentere innspill til hvordan ansattes organisasjoner i offentlig sektor kan å slå ring om den oppnådde seieren og *samtidig reise krav om nødvendige forbedringer innenfor den videreførte bruttomodellen*.

5. VIDERE UTVIKLING PÅ PENSJONSOMRÅDET: INNSPILL

På grunnlag av oppnådd resultat i tariffoppgjøret 2009, kan følgende være relevante innspill angående de ansattes organisasjoner sin holdning til pensjonsspørsmålet innen offentlig sektor.

1. Slå ring om det oppnådde resultatet

- Fagbevegelsen bør be om klare politiske garantier fra stortingspartiene om at de vil stå ved den inngåtte avtalen i overskuelig framtid. Offentlig ansatte skal ikke nå utsettes for ytterligere usikkerhet rundt sine pensjoner.
- Det må også stilles krav for å sikre at ikke detaljene i gjennomføringen av vedtatt løsning undergraver ansattes rettigheter og reelle pensjonsnivå:
  - Alle rettigheter opptjent før 1. januar 2011 er vernet av Grunnloven og skal derfor reguleres opp årlig sammen med Grunnbeløpet i Folketrygden og *ikke* rammes av levealdersjustering.
  - Avtalt garanti for ansatte med minst 15 års opptjening og mindre enn 15 år til pensjonering skal gjennomføres slik at disse ikke rammes av levealdersjustering.
  - Gevinster av «samordning», som i dagens system går i favør pensjonisten (og gir reelt nivå høyere enn 2/3 av sluttlønn, gjerne rundt 70 prosent), hører med i videreføringen og skal ikke avskaffes.
  - Regler for særaldersgrenser videreføres.

2. Still krav om forbedringer i årene framover

Fagbevegelsen innen offentlig sektor bør gå sammen om å kreve forbedringer som særlig vil løfte lavlønnsgrupper som har høy dekningsgrad gjennom Folketrygden og dermed som alderspensjonister henter relativt mindre ut av de offentlige tjenestepensjonsordningene.

- **Opptjening for små stillingsbrøker:** Alle stillingsbrøker bør gi uttelling i opptjening av tjenestepensjon.
- **Omsorgsopptjening:** Dette har en i dag i statlig sektor, og det bør innføres i kommunal sektor innenfor vedtatt pensjonsmodell.
- **Opptjening ved etter- og videreutdanning:** Dette har en i dag i statlig sektor, og det bør innføres i kommunal sektor innenfor vedtatt pensjonsmodell.